

Єфремова Н.Ф.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та організації виробництва
Дніпровського державного технічного університету

Коваленко О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та організації виробництва
Дніпровського державного технічного університету

Присвітла О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та організації виробництва
Дніпровського державного технічного університету

Efremova Nina

Dnipro State Technical University

Kovalenko Olena

Dnipro State Technical University

Prysvitla Oksana

Dnipro State Technical University

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА СКЛАДНИКИ СИСТЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

COMPETITIVENESS OF ENTERPRISE AND COMPONENTS SYSTEMS HER PROVIDING

У статті розглянуто процес еволюції теорії конкурентоспроможності підприємства, яка полягає у суперництві економічних суб'єктів за досягнення найкращої реалізації своїх економічних інтересів. Обґрунтовано, що конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів є невід'ємною від економічної системи й формує передумови конкурентоспроможності країни, а високий рівень конкурентоспроможності підприємства можливий за наявності механізмів формування умов і засобів, які забезпечують ефективне функціонування кожного елемента системи управління конкурентоспроможністю. Запропоновано логічну модель формування ефективних параметрів процесу підвищення конкурентоспроможності підприємства й визначено домінуючі чинники кожного її складника. Обґрунтовано необхідність розроблення стратегії формування конкурентних позицій підприємства й визначено компоненти, на яких ця стратегія повинна базуватися. Успішність її реалізації багато в чому буде залежати від економічної політики держави і наявності конкурентної стратегії розвитку України в умовах глобалізаційних процесів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, система, рейтинг, стратегія, логічна модель.

В статье рассмотрен процесс эволюции теории конкурентоспособности предприятия, смысл которой заключается в соперничестве экономических субъектов за достижение наилучшей реализации своих экономических интересов. Обосновано, что конкурентоспособность хозяйствующих субъектов является неотъемлемой составляющей экономической системы и формирует предпосылки конкурентоспособности страны, а высокий уровень конкурентоспособности предприятия возможен при наличии механизмов формирования условий и средств, способных обеспечить эффективное функционирование каждого элемента системы управления конкурентоспособностью. Предложена логическая модель формирования эффективных параметров повышения конкурентоспособности предприятия, определены доминирующие факторы каждой ее составляющей. Обоснована необходимость разработки стратегии формирования конкурентных позиций предприятия, и определены компоненты, на которых эта стратегия должна базироваться. Успешность ее реализации во многом будет зависеть от экономической политики государства и наличия конкурентной стратегии развития Украины в условиях глобализационных процессов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентные преимущества, система, рейтинг, стратегия, логическая модель.

The article considers the process of evolution of the theory of enterprise competitiveness consisting in the competition of economic entities for the achievement of the best implementation of their economic interests. It is substantiated that the competitiveness of business entities is inherent in the economic system and forms preconditions for the country's competitiveness. The country's competitiveness indicator is summarizing and is characterized by complexity and multidimensionality since it combines industry competitiveness indexes. It is suggested that a high level of enterprise competitiveness is possible in the presence of mechanisms for creating conditions and means that ensure the effective functioning of each element of the system of competitiveness management. In the process of forming a strategy, it is necessary to proceed from the fact that the competitiveness of the national economy is determined and depends, in general, on the competitiveness of microeconomic entities, which turns into an instrument of global competition of the state. The logical model of the formation of effective parameters of the process of increasing the enterprise competitiveness is proposed and the dominant factors of each of its components are determined. The need to develop a strategy of formation of competitive positions of the enterprise is substantiated and the components on which this strategy should be based are determined. Based on the constructed logical model for the formation of effective parameters of the process of increasing the competitiveness, it is expedient to develop a system of indicators, the application of which allows quantitatively assessing the level of competitiveness of each component of its formation and the enterprise competitiveness as a whole. The need for such a strategy in modern realities is explained by the fact that the management of competitiveness should be a continuous process and based on the main components of the macro and micro level, as national factors. The success of its implementation, in many aspects, will depend on the economic policy of the state and the availability of a competitive development strategy of Ukraine in terms of globalization processes.

Key words: competitiveness, competitive advantages, system, rating, strategy, logical model.

Постановка проблеми. Проблема щодо підвищення рівня конкурентоспроможності в умовах активізації глобалізаційних та інтеграційних процесів як країни, так і господарюючих суб'єктів набуває особливого значення. Найважливіша передумова зміни конкурентних позицій країни в міжнародних рейтингових організаціях на краще – підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, тому сьогодні перед кожним підприємством постає завдання, спираючись на світовий досвід й усвідомлюючи національну специфіку, розробити й впровадити в практику своєї діяльності ефективну систему забезпечення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти і проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств розглянуто в працях відомих зарубіжних учених. У них відображено еволюційний розвиток щодо визначення сутності конкуренції, значення конкурентних переваг для подолання сил конкуренції. У зв'язку з актуалізацією цих проблем для підприємств України в умовах сьогодні вони посіли вагоме місце в роботах вітчизняних науковців: О. Галушко, Т. Гончарук, В. Мазур, Н. Меджибовської, Т. Мацибори, Н. Тарнавської, Р. Фатхутдінова, О. Янкового та ін.

Утім, серед них не існує єдиної думки з приводу того, які саме складники утворюють систему забезпечення конкурентоспроможності підприємства, тому значимість теоретико-методичних розробок щодо формування

й застосування механізму підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємства стрімко зростає, що зумовлює потребу подальшого дослідження цього питання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – на підставі існуючих теоретичних засад, їх інтерпретації з урахуванням сучасних реалій у розвитку національної економіки обґрунтувати необхідність упровадження в діяльність вітчизняних підприємств системи забезпечення їхньої конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах подолання кризових явищ в економіці України, які набули тривалого характеру, й необхідності забезпечення сталого соціально-економічного розвитку одним із найважливіших завдань дня країни є підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Рівень конкурентоспроможності економіки, галузей, підприємств визначає не лише їх ефективність, а й рівень добробуту населення, якого досягнуто або може бути досягнуто в країні. Водночас конкурентоспроможність є важливою вимогою сучасного глобального світу і основним критерієм розвитку відкритої економіки. Рівень конкурентоспроможності визначає також конкурентні переваги та світогосподарські позиції країни [10, с. 38].

Загальновідомо, що конкуренція, наявність якої, так само як й інститут приватної власності, є одним з основних, базових принципів існування системи ринкових відносин. А. Сміт наголошував на великому значенні конкуренції для збільшення багатства народів.

Наприкінці минулого століття з'явилася теорія конкурентних переваг М. Портера, яка робить акцент на проблемах конкуренції. Автор теорії наполягає, що національна конкурентоспроможність не успадковується, а створюється. Вона не є результатом природних умов, а визначається, насамперед, здатністю впроваджувати інновації. При цьому величезне значення для досягнення і зберігання конкурентних переваг, на думку Портера, має інтенсивність внутрішньої конкуренції [14, с. 4].

За монопольного положення товаровиробника виникає ситуація здійснення контролю над рівнем цін (диктат виробника над споживачем), відбувається руйнування «природного» балансу попиту та пропозиції, пропадає стимул до науково-технічного прогресу й ефективного ведення господарства [8, с. 353].

Ринкові перетворення в Україні, що супроводжувалися роздержавленням власності та появою нових структурних одиниць, мали призвести до підвищення рівня конкуренції між суб'єктами національної економіки. Втім, в Україні реалії такі, що реформування відносин власності призвело до високого рівня монополізації в усіх сферах економічної діяльності, насамперед у промисловому виробництві. За даними Антимонопольного комітету України, частка монопольного сектору у вітчизняному ВВП становить 40%, а більшу частину оптовороздрібного обігу товарів матеріальних цінностей у країні контролюють лише 350 господарських товариств [1, с. 96].

Відповідно до Конституції України, держава має забезпечити захист конкуренції у підприємницькій діяльності. На жаль, за винятком порівняно короткого періоду часу вітчизняна економічна політика у цілому була спрямована на придушення конкуренції, внаслідок чого чимало ринків монополізовано, для багатьох інших характерним є нерівні умови конкуренції [14, с. 14]. Як уважає академік В.М. Геєць, «нами не було враховано досвід сучасної капіталістичної системи, що сформувалася в результаті динамічного розвитку конкурентних відносин, яка досягла значних успіхів і продемонструвала людству приклад життя вищої якості. Саме тому головне завдання нашої держави на найближчу перспективу – забезпечити реалізацію політики, спрямованої на формування такого рівня конкурентоспроможності (як у країні у цілому, так і в бізнесі), який дасть змогу в умовах глобалізації економічних процесів стати гідним суб'єктом міжнародних і міжекономічних відносин. З огляду на це, особливо важливим є стратегічне бачення майбутніх проблем і суперечностей, від якого залежить успіх. І, навпаки, відсутність такого

бачення може залишити нас серед відсталих держав» [3, с. 5].

Зрозуміло, що набір чинників, які формують передумови конкурентоспроможності країн, зумовлені підвищенням ступня інтегрованості країн із різними рівнями соціально-економічного розвитку та конкурентними можливостями. Високий ступінь конкурентоспроможності країни характеризує наявність у ній механізмів формування умов і засобів, які зумовлюють її економічну безпеку, економічний розвиток та підвищення добробуту населення.

На сучасному етапі місця, які займає Україна у рейтингу міжнародних організацій, свідчать про низький рівень її конкурентоспроможності. Економіка України за роки незалежності так і не змогла відновитися до рівня 1990 р. Навпаки, за цей час більшість показників погіршилася [11, с. 84].

Відповідно до дослідження Всесвітнього економічного форуму, за індексом глобальної конкурентоспроможності 2014–2018 рр. перше місце займає Швейцарія, яка стабільно утримує лідируючу позицію з 2010 р. Друге місце займає США, Сінгапур опустився на третє. У десятку найконкурентніших країн також увійшли Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія, Фінляндія (табл. 1) [15].

Україна у 2018 р. опинилася на 81-му місці і програє середнім оцінкам розвинених країн ЄС за всіма складниками конкурентоспроможності. Найбільше відставання спостерігається за складниками «інституції», «інфраструктура», «технологічна готовність», «відповідність бізнесу сучасним вимогам», «інновації» [11, с. 87].

Така позиція України за міжнародним рейтингами, низький рівень конкурентоспроможності на світових ринках спричиняють певну недовіру до вітчизняних підприємств із боку іноземних інвесторів, тому перед країною гостро постає проблема щодо формування конкурентної стратегії її розвитку в умовах глобалізації.

Безперечно, що в процесі формування такої стратегії треба виходити з того, що конкурентні можливості національної економіки визначаються й залежать передусім від конкурентоспроможності мікроекономічних суб'єктів, яка перетворюється на інструмент глобальної конкуренції держави у вигляді формування моделей господарювання, режимів підтримки національних виробників на зовнішніх ринках, здатних у кінцевому підсумку забезпечити зростання якості життя громадян. Результат фіксується місцем країни у глобальній економіці [7, с. 22]. Дійсно, конкурентоспроможність мікроекономічних суб'єктів господарювання є невід'ємним складником конкурентоспромож-

Позиції України та деяких країн світу
за індексом глобальної конкурентоспроможності за 2014–2018 рр.

Країна	2014-2015 (зі 144 країн)		2015-2016 (зі 140 країн)		2016-2017 (зі 138 країн)		2017-2018 (зі 137 країн)	
	місце	індекс	місце	індекс	місце	індекс	місце	індекс
Швейцарія	1	5,70	1	5,76	1	5,81	1	5,86
США	3	5,50	3	5,61	3	5,70	2	5,85
Сінгапур	2	5,60	2	5,68	2	5,72	3	5,71
Нідерланди	8	5,50	5	5,50	4	5,57	4	5,66
Німеччина	5	5,50	4	5,53	5	5,57	5	5,65
Гонконг	7	5,50	7	5,46	9	5,48	6	5,53
Швеція	10	5,40	9	5,43	6	5,53	7	5,52
Великобританія	9	5,40	10	5,43	7	5,49	8	5,51
Японія	6	5,50	6	5,47	8	5,48	9	5,49
Фінляндія	4	5,50	8	5,45	10	5,44	10	5,49
Росія	53	4,40	45	4,44	43	4,51	38	4,64
Польща	43	4,50	41	4,49	36	4,56	39	4,59
Грузія	77	4,20	66	4,22	59	4,32	67	4,28
Сербія	94	3,90	94	3,89	90	3,97	78	4,14
Таджикистан	91	3,90	80	4,03	77	4,12	79	4,14
Бразилія	57	4,30	75	4,08	81	4,06	80	4,14
Україна	76	4,10	79	4,03	85	4,00	81	4,11
Бутан	103	3,80	105	3,80	97	3,87	82	4,10
Греція	81	4,00	81	4,02	86	4,00	87	4,02
Молдова	82	4,00	84	4,00	100	3,86	89	3,99

Джерело: складено за даними [15]

ності економічної системи, в якій вони функціонують. Це зумовлює необхідність цільової економічної орієнтації в розвитку елементів механізму формування і підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств, утілення заходів, спрямованих на наявність відповідних конкурентних позицій підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Що стосується теоретичних засад щодо сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства», то вони пройшли відповідні етапи свого розвитку та зазнали змін, зумовлених особливостями того чи іншого періоду розвитку – від промислової революції до сучасного етапу переходу від індустріальної до постіндустріальної економіки.

Предметом дослідження економістів раннього періоду (XVII–XIX ст.) були конкурентоспроможність продукції, яка в той час відображала рівень конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. На другому етапі (початок XX ст.) вчені-економісти усвідомили, що забезпечити прийнятний рівень конкурентоспроможності виробництва неможливо без конкурентоспроможного управлінського персоналу. Представники третього етапу (кінець XX ст.) поглибили висновки своїх попередників і довели, що управління діяльністю під-

приємства має носити стратегічний характер, орієнтуючись на майбутній стійкий результат [9, с. 183]. Сучасні концепції конкурентоспроможності підприємств засновані на понятті «системність».

Вагомий внесок у розвиток теорії конкурентоспроможності підприємств, їхніх конкурентних переваг зробив М. Портер. Виходячи з його визначення конкурентних переваг як основи ефективної діяльності суб'єктів господарювання у довгостроковій перспективі, можна стверджувати, що їхня конкурентоспроможність забезпечується конкурентними перевагами, які є реалізованою компетенцією такого суб'єкта. Наявність конкурентних переваг дає можливість запропонувати споживачеві з очевидною для нього цінністю зберегти його прихильність до конкурентного суб'єкта господарювання протягом тривалого часу і на основі цього забезпечити подолання сил конкуренції [12, с. 16].

Безперечно, що всі теорії щодо конкурентоспроможності підприємств є життєдіяльними і можуть застосовуватися на практиці, а еволюційний розвиток зазначеного поняття пов'язаний із поступовим розширенням сутності поняття «конкурентоспроможність».

У сучасних умовах характер і принципи ведення конкурентної боротьби зазнали зна-

чної трансформації, тому, аналізуючи нині питання щодо нових підходів до визначення змісту поняття «конкурентоспроможність підприємства», складників системи управління нею, складників системи її забезпечення, треба виходити із сучасних реалій і розглядати її як складну комплексну систему.

Загалом поняття конкурентоспроможності можна охарактеризувати як властивість об'єкта повніше задовольняти певну конкретну потребу, порівняну з аналогічними об'єктами даного ринку [5, с. 350].

На рівні країни конкурентоспроможність – це здатність її економіки в умовах вільної торгівлі виробляти товари, що відповідають вимогам світового ринку, реалізація яких підвищує добробут країни й окремих громадян [2, с. 39].

На мікрорівні, рівні окремого підприємства, конкурентоспроможність визначається перевагами підприємств порівняно з іншими підприємствами цієї галузі всередині країни або за її межами, тобто їхньою здатністю виробляти конкурентоспроможні на конкурентному ринку товари або послуги, а також перевагами самого виробленого товару, який може витримати конкуренцію з аналогічними товарами на даному ринку [13, с. 18, 124, 183].

Саме конкурентні переваги, сформовані як системна характеристика діяльності сучасного підприємства, можуть слугувати фундаментом міцних конкурентних позицій підприємства, визначати характер стратегії його розвитку, а також об'єктом стратегічного управління [6, с. 66].

Головне, що показник конкурентоспроможності країни є узагальнюючим і характеризується комплексністю та багатомірністю, оскільки поєднує у собі індикатори оцінки конкурентоспроможності галузі, підприємств і товарів [10, с. 39].

Що стосується конкурентоспроможності підприємства, то її рівень значною мірою залежить від наявності ефективної системи її забезпечення. Поелементна характеристика забезпечення конкурентоспроможності підприємства: техніко-технологічний, економічний, інвестиційно-інноваційний, організаційний та соціальний складники наведена в табл. 2.

Запропоновані елементи системи забезпечення конкурентоспроможності підприємства зручні під час проведення дослідження. За їх допомогою проводиться аналіз і порівнюються результати діяльності підприємства з конкурентами, визначається ступінь впливу кожного складника на рівень конкурентоспроможності підприємства, виявляються елементи, які мають найбільший рівень значущості.

Формування ефективних параметрів процесу підвищення конкурентоспроможності

підприємства доцільно реалізувати в послідовності, представленій на рис. 1. Запропонована логічна модель формування параметрів конкурентоспроможності складається з трьох блоків:

- «входу» як формування основних складників конкурентоспроможності підприємства;
- «процесу» як управління внутрішнім середовищем функціонування підприємства, що забезпечує створення конкурентних переваг та умов для їх реалізації;
- «виходу» як отримання результуючих параметрів підвищення конкурентоспроможності, що забезпечує максимальне задоволення потреб споживачів у конкурентоспроможній продукції.

Для опису блоку «входу» моделі використовуються такі складники конкурентоспроможності підприємства: техніко-технологічний, економічний, організаційний, інвестиційно-інноваційний, соціальний.

Блок «процес» переводить «вхід» системи в її «вихід». На результати «виходу» впливають рівень, якість та ефективні результати використання елементів системи. Наприклад, виробничі ресурси стають готовою продукцією, а щоб продукція стала конкурентоспроможною, необхідно забезпечити високий рівень функціонування кожного складника конкурентоспроможності підприємства. Тобто параметри на «виході» переходять у параметри «процесу» функціонування, потім на «виході» отримуємо результат – рівень ефективності. Таким чином, отримуємо якісні параметри процесу підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Далі для підвищення конкурентоспроможності формується новий рівень параметрів «входу», і процес знову повторюється. Зв'язок між ними проявляється також у тому, що кожна група параметрів відповідного складника конкурентоспроможності підприємства є «вихідною» базою для розрахунку іншого.

Запропонована логічна модель формування ефективних параметрів процесу підвищення конкурентоспроможності підприємства використовується за умови, що:

- склад параметрів повинен формуватися відповідно до цілей діяльності підприємства;
- до системи параметрів варто включати параметри тих складників, які є важливими саме для цього підприємства залежно від виду діяльності підприємства та завдань, які стоять перед ним у конкретний період часу;
- параметри мають характеризувати той результат, за який повинен відповідати конкретний фахівець (виконавець) згідно з прийнятою «матрицею відповідальності» на підприємстві;

**Поелементна характеристика складників системи
забезпечення конкурентоспроможності підприємств**

Елементи складників системи забезпечення конкурентоспроможності підприємства	Характеристика
Техніко-технологічний складник	
Техніка	Передова високопродуктивна техніка Ефективність функціонування Витратоемність утримання
Технологія	Прогресивність технологічних процесів
Процеси (інформаційні, організаційні, трудові й економічні), за допомогою яких матеріали та інші виробничі ресурси перетворюються у готову продукцію	Прогресивні форми організації праці й виробництва Ефективне організаційно – управлінське обслуговування
Економічний складник	
Рентабельність діяльності підприємства	Здатність підприємства знижувати витрати на забезпечення чинниками виробництва
Рентабельність активів підприємства	Можливість підприємства оновлювати активи без залучення джерел зовнішнього фінансування
Рентабельність реалізації продукції підприємства	Ступінь прибутковості роботи підприємства на ринку Ефективність цінової політики підприємства
Рентабельність продукції	Ступінь прибутковості продукції підприємства
Місткість ринку збуту продукції підприємства	Темпи приросту ринкового сегменту (частки ринку) збуту продукції підприємства Ступінь ефективності впровадження стратегії диференціації
Експортоспроможність продукції підприємства	Здатність продукції задовольняти, у відповідності з її вимогами, потребу споживачів на зовнішньому ринку Ступінь відповідності вимогам країн – світових лідерів та всім світовим вимогам Здатність підприємства виробляти продукцію, очікувану цільовою групою споживачів на зовнішньому ринку, як найбільш корисну по відношенню «ціна – якість»
Інвестиційно-інноваційний складник	
Виробництво інноваційної продукції	Питома вага інноваційної продукції у загальних обсягах виробництва Обсяг виробництва інноваційної продукції Виторг від реалізації інноваційної продукції Запаси інноваційної продукції на складі
Інноваційно-інвестиційна активність	Обсяги інвестування Динаміка впровадження у виробництво наукових розробок Кількість наукових розробок, які було впроваджено у виробництво протягом останнього року Рівень наукових розробок, які було впроваджено у виробництво протягом останнього року
Інвестиційні ресурси	Визначення потреби в інвестиційних ресурсах для реалізації певних напрямів інноваційно-інвестиційної діяльності Визначення достатності та вартості власних інвестиційних ресурсів Визначення вартості та можливості залучення запозичених інвестиційних ресурсів
Організаційний складник	
Організаційна структура управління	Ступінь відповідності типу структури умовам її функціонування Ступінь адекватності розподілу працівників управління за рівнями й функціями Якість інформаційних зв'язків

Організація виробництва	Ступінь оволодіння існуючими технологіями Система планування виробництва Система забезпечення якості продукції
Система менеджменту підприємства	Ступінь організації функцій управління Система стратегічного планування Здатність швидко реагувати на мінливу ринкову ситуацію
Система постачання і збуту	Система дослідження ринку Ступінь відповідності відділу постачання вимогам до виробничих зв'язків Система транспортування продукції
Контролінг	Ступінь управлінського обліку Управління витратами
Соціальний складник	
Соціально-орієнтована політика	Модель організації суспільного виробництва
Соціально-економічний мотиваційний механізм	Організаційно-управлінські заходи Важелі впливу мотиваційного спрямування
	Мобілізація та активізація кадрового потенціалу Норми і правила стимулювання Оцінка здійснюваних заходів
Висококваліфікований рівень менеджменту	Комплекс кваліфікаційного рівня Особисті й психофізіологічні якості керівника
Ефективна кадрова політика	Система поглядів, вимог, принципів, які визначають основні напрями роботи з персоналом
Соціально-орієнтований рівень заробітної плати	Ефективний механізм формування заробітної плати

– число параметрів має бути оптимальним, щоб не ускладнювати їх використання в процесі управління.

З урахування побудованої логічної моделі формування конкурентоспроможності підприємства доцільно розробити систему показників, застосування яких дає змогу кількісно оцінити рівень конкурентоспроможності за кожним складником її формування та конкурентоспроможність підприємства у цілому.

Кожний із вищеназваних параметрів має домінуючі чинники, які сприяють створенню конкурентних переваг для підприємства у сучасному чи майбутньому бізнес-середовищі.

Так, у рамках техніко-технологічного складника домінуючими чинниками є техніка, технологія, процеси, за допомогою яких матеріальні та інші виробничі ресурси перетворюються на готову продукцію.

У рамках економічного складника домінуючими чинниками є рентабельність діяльності, рентабельність активів, рентабельність продукції, місткість ринку збуту продукції, експортоспроможність продукції підприємства.

У рамках організаційного складника домінуючими елементами є організаційна структура управління, організація процесу виробництва, система менеджменту підприємства, система постачання і збуту, контролінг.

У рамках інвестиційно-інноваційного складника домінуючими чинниками слід уважати виробництво інноваційної продукції, інноваційно-інвестиційну активність, ефективність наукових розробок та динаміку їх упровадження у виробництво, ефективність використання інвестиційних ресурсів.

У рамках соціального складника домінуючими чинниками є соціально орієнтована політика, рівень заробітної плати, соціально-економічний мотиваційний механізм, висококваліфікований рівень менеджменту, ефективна кадрова політика.

Передусім дієвість запропонованої системи забезпечення конкурентоспроможності підприємства багато в чому буде залежати від того, наскільки повно вона буде врахована в процесі розроблення і реалізації стратегії формування конкурентних позицій підприємства. Необхідність такої стратегії в сучасних реаліях пояснюється тим, що управління конкурентоспроможністю на українських підприємствах повинно бути безперервним процесом і базуватися на таких основних компонентах макро- і мікрорівня, як національні фактори, конкурентні умови галузі, а також ресурси самого підприємства (фінансові, сировинні, енергетичні, трудові, інтелектуальні), які трансформуються в процесі управління у продукцію або послуги (рис. 2) [6, с. 67–68].

Рис. 1. Логічна модель формування ефективних параметрів процесу підвищення конкурентоспроможності підприємства

Разом із тим наявність такої стратегії дає можливість реалізувати системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства, який є одним із найважливіших у теорії менеджменту. Відомий американський фахівець Р. Джонсон, визначаючи сутність системного підходу, наголошував, що він являє собою ефективну систему, яка об'єднує діяльність різ-

них підрозділів корпорацій, відповідальних за розроблення базових і майбутніх параметрів конкурентоспроможності, підтримку досягнутого рівня конкурентоспроможності та його підвищення для забезпечення виробництва й експлуатації продукції на найбільш економічному рівні з повним задоволенням потреб споживача. Під системою Р. Джонсон розумів

Рис. 2. Стратегія формування конкурентних позицій підприємства

«сукупність взаємозалежних і взаємодіючих елементів (об'єктів), що становить цілісне утворення або має властивість цілісності» [4, с. 98].

Своєю чергою, можливості реалізації стратегії формування конкурентних позицій підприємства передусім залежать і від дій держави, наявності конкурентної стратегії розвитку України, яка здатна забезпечити інтеграцію країни в глобальний простір господарювання, наявності ефективного механізму її впровадження. Останній являє собою сукупність процесів, організаційних структур, методів економічної політики та правових норм, спрямованих на отримання конкурентних переваг на глобальному ринку як окремих виробників, так і національної економіки у цілому.

Держава повинна не на словах, а на практиці підтримувати добросовісну конкуренцію мікроекономічних суб'єктів, що не тільки сприятиме подоланню кризисних явищ в економіці, а й відкриє перед Україною сприятливі перспективи в майбутньому.

Висновки з даного дослідження. В умовах інтеграції України у світовий економічний простір одним із пріоритетних завдань, яке гостро постає сьогодні, є забезпечення стійкого й динамічного функціонування вітчизняних підприємств. Його успішне вирішення багато в чому залежить від рівня конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів. Саме він визначає конкурентні позиції країни, забезпечує можливість зайняти належне місце в глобальній економіці. Сьогодні глобалізація справляє

домінуючий вплив на розвиток будь-якої держави. Ситуація, що склалася нині, свідчить про низький рівень конкурентоспроможності національної економіки, що пов'язано з наявною динамікою зменшення конкурентоспроможності українських підприємств. Тому проблема підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств виходить за межі безпосередньо менеджменту підприємства і стосується загальних системних процесів в економіці країни.

Утім, вітчизняні підприємства можуть змінити ситуацію на краще. Вони мають розробити й упровадити в практику своєї діяльності систему забезпечення конкурентоспроможності. Така система елементів дасть змогу побудувати багатофакторну модель, визначити ступень впливу кожного складника на формування конкурентоспроможності підприємства у цілому, виявити елементи, які мають найбільший рівень значущості. Аналіз теоретичних та практичних аспектів управління конкурентоспроможністю підприємства доводить, що на її рівень впливає велика кількість чинників, які або посилюють ефективність функціонування підприємства, або послаблюють. Завдання полягає у тому, що їх дію необхідно враховувати в процесі розроблення й реалізації стратегії формування конкурентних позицій того чи іншого підприємства.

Утім, позитивні результати на мікрорівні можуть бути досягнуті лише за умови наявності дієвої конкурентної стратегії розвитку України в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Анпілогова Ж.Д. Аспект промислової політики в умовах структурної трансформації економіки. *Економіка та держава*. 2012. № 9. С. 95–97.
2. Андрианов В. Конкурентоспособность России в мировой экономике. *Мировая экономика и международные отношения*. 2000. № 3. С. 39. URL: https://www.imemo.ru/jour/meimo/index.php?page_id=685&id=4883 (дата звернення: 13.01.2019).
3. Геєць В.М. Суспільний капітал – 25: Одержавленість чи державотворчість *Економіка України*. 2016. № 58. С. 3–6.
4. Джонсон Р.А. Комплексне управління конкурентоспроможністю американських виробників : навчальний посібник. Київ : Бліц-Інформ, 2013. 592 с.
5. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. Київ : КНЕУ, 2001. 528 с.
6. Косич А., Глущенко Д. Теоретичні та практичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства. *Економіка та держава*. 2016. № 11. С. 65–70.
7. Липов В.В. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації *Економіка України*. 2018. № 4. С. 21–35.
8. Мельник Л.Ю., Сафронов С.О. Основи економічної теорії та підприємництва : навчальний посібник. Дніпропетровськ : Січ, 2002. 461 с.
9. Майбурд Е.М. Введение историю экономической мысли. От пророков до профессоров. Москва : Вита-Пресс, 2006. 410 с.
10. Мацибора Т. Конкурентоспроможність як фактор інвестиційної привабливості видів економічної діяльності. *Економіка України*. 2011. № 9. С. 38–42.
11. Окара Д.В., Чернишов В.Г., Шинкаренко Л.В. Дослідження економіки України на підставі індексу глобальної конкурентоспроможності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 84–90. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jsui/handle/123456789/7424>.
12. Тарнавська Н. Розвиток теорії конкурентних переваг в умовах експансії нововведень. *Економіка України*. 2011. № 4. С. 16–27.
13. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации : учебник. Москва : Вильямс, 2005. 544 с.
14. Щербак А.В. Конкуренція як фактор економічного зростання: світовий досвід та управлінські реалії. *Економіка України*. 2018. № 8. С. 3–15.
15. The Global Competitiveness Report 2017–2018 / World Economic Forum / 2017 / URL: <https://www.weforum.org>. (дата звернення: 01.02.2019).